

A tiszta jövedelmet, mit a görgényi erdőhivatal rendszeres kezelés és teljes használat mellett a tervezett intézkedések életbeléptetése után szolgáltatni képes leend, következőleg bártorkodom kimutatni.

(Folytatása következik.)

A rovarpusztító madarak szereplése a természet háztartásában.

Irta *Illés Nándor*.

A természet nagyszerű háztartásában minden az egyensúly fenntartására működik közre. A fajfenntartási ösztönön kívül a létért való küzdés foglalja el az egész növény- és állatországot. A verseny melyet a növényország kifejt, ha nem oly szembe-tünő is, de semmivel sem csekélyebb, és semmivel sem áll alantabb, mint az állatországé. Szemléljük e tekintetben most az utóbbit, más alkalomra hagyván az elsőnek tárgyalását.

A természetbuvár el nem fogadhatja ama tant, hogy minden az ember javára teremtetett volna, hogy minden az ő céljainak szolgál: hanem azt, hogy a mi van, meg van az egyensúly fentartásáért. Midőn az ember küzdése közben a lételért irtóháborút folytat a növény- és állatország azon fajai ellen, melyeket fenntartására károsoknak ismert el; csak azon esetben fogja célját elérni, ha tanulmányozván a sulyegyen rendszerét, annak értelmében jár el. Az emberi nem elszaporodása e földtekén megzavarta a szűz természet eredeti arányát az állat- és növényország között; mert ki fogja azt tagadni, hogy növények és állatok nem volnának nála nélkül másként felosztva földünkön? Vagy nem látjuk-e még ezt mai nap is oly világrészekben, melyeket a civilizatio még nem hóditott

meg. Az emberiség a mező- és erdőgazdászattal meghódította a földet és egészen más elterjedést alapított meg, mind a növényekre, mind az állatokra nézve, mint a mely eredetileg az ősidőkben volt.

A létért való küzdésben füevő állatok és ragadozók éles ellentétben állanak egymással, s míg az utóbbiak az elsőket pusztítják, az egyensúly fenntartását közvetítik. Az ember azonban ezen küzdésben részint nagy számánál, részint a folytonos civilizálás által neki nyújtott eszközök kitünőségénél fogva hatalmas osztályrészt vesz; sőt bátran lehet mondani, azt egészen megváltoztatja, szabályozza.

Ennek következtében sikerült is neki majdnem mindenütt, a hol elegendőleg elszaporodott és elhatalmasodott, állatversenytársait ugyszólván mind vagy elverni a küzdterről, vagy szolgáljává tenni. Csak egy alig szembetünő, de mégis hatalmas osztály daczol még vele, és előreláthatólag daczolni fog folytonosan, kicsiny volta, rejtett életmódja és tekintélyes számánál fogva. Ez osztály a rovarok osztálya.

E kis állatkák kertjeinkben, mezeinkben, erdeinkben annál nagyobb pusztításokat visznek véghez, minél inkább halad elő az emberiség polgárosulási pályáján. Ez tagadhatlan, és világos bizonyítéka annak, hogy az ember lételeért való küzdése közben e tekintetben nem választott helyes eszközöket.

Hogy mily súlyos csapásokat mérnek a rovarok koronkénti elszaporodásuk alkalmával a mezőgazdaságra, nem szükséges megemlitenünk; ismeri azt minden gazda, minden kertész. És mennyit ártanak erdőségeinknek; mutatják vöröslő fenyveink, nyárszakán megkopaszodott lombos erdőségeink. Hogy a polgárosodással gyarapodnak a pusztítások, bizonyítják Németország belterjesen használt erdei, melyeken át némely helyt órákig robog a gőzvonat végig, s az utazó szeme nem lát egyebet, hernyók által megkoppasztott fenyőálaboknál.

A rovarokkal folytatott harcban kénytelenek vagyunk beismerni tehetetlenségünket; a győzelem biztosítására nem rendelkezünk sem elegendő pénzzel, sem elegendő munkaerővel. Akarva, nem akarva kénytelenek vagyunk a természetnek e célra rendelt erőit segítségül hívni, csak ezek közreműködésével állíthatván elő az egyensúlyt.

Az a kérdés: hol keressük szövetségeseinket?

Igaz, hogy a növénypusztító rovarok leghatalmasabb, legtevékenyebb ellenségeiket saját osztályukban lelik fel. Legnagyobb pusztításokat közöttük a rablórovarok (*Coccinella*, *cicindela*, *carabus*, *staphylinus*, *clerus*, *silpha*, *cantharis*, *formica*, *anthribus*) és az élődiék (*ichneumon*, *tachineae*, *sphex*, *libellulae*) követnek el. De ha ezek közvetítését örömmel fogadjuk is, közreműködésük emelésére valamit tenni nem igen áll hatalmunkban, legfeljebb az, hogy a mennyire lehet kiméljük őket.

Van azonban más osztálya az állatoknak, a mely rovarpusztítás tekintetében hatalmas szövetségeseink lehetne, ha barátságos működését felismerve, az ellene folytatott pusztítást megszüntetnénk. Ez a rovarévő madarak osztálya.

Számos példát lehetne felhozni annak bebizonyítására, mily jótékony hatást gyakorolnak a madarak a kártékony rovarok tulságos elterjedésének mérséklésére. Háladatos tárgy volna ez és csábító; de oly ismert már, és a józan, szemlélő gazda annyira meg van már erről győződve, hogy feleslegesnek tartjuk ezeknek ismétlésébe bocsátkozni. Hisz szemmel látható példa áll előttünk: a mily mértékben kipusztulnak erdeinkből, ligeteinkből, kertjeinkből e madárfajok, azon mértékben szaporodnak a rovarpusztítások.

Lényegesebb az a kérdés: mit tehetünk e szövetségeseink közreműködésének előmozdítására, és melyek voltaképen a számos madárfajok közül azok, melyeket valódi szövetségeseknek nevezhetünk?

Az első kérdésre a felelet egyszerű : óvni, kimélni kell mindazon madárfajokat, melyek mint rovar, vagy kártékony állatok pusztítói ismeretesek. Az óvás, a kimélnés többféle módon érhető el. Mindenekelőtt a törvényhozásnak kell kezébe venni a dolgot, és szigorú fenytéket szabni ki ezen madárfajok pusztítóira. Meg kell tiltani fogásukat, és a piacon való árulásukat. Nem kellene tűrni sem a töröket, csapdákat, sem lépet sat. Legfeljebb ősszel a csapóháló (Schlagnetz) használatát lehetne megengedni, és ezt is vakított madár nélkül. De mindez nem elég : a törvény hatása csak akkor leend üdvös, ha a védelem átmegy a nép kezébe. Erre mindenekelőtt szükséges az, hogy az iskolákban az ifjuság tanulja megismerni azon madárfajokat, melyeknek óvása érdekünkben fekszik ; valamint tanulja megismerni a hasznot is, melyet okoznak. Igen ajánlható volna más művelt nemzetek példájára minálunk is alapítani madárvéd társulatokat, melyeknek tagjait kivált a zsenge ifjuság körében kellene toborzani. Legtöbbet tehetnének e tekintetben a népnevelő körök és a tanférfiak. A madarak kaliczkában tartói leghathatósabb ellenségeink e tekintetben. Mennyi madár megy ily módon tönk re. Valóban az a pár szegény állat, a mely ily módon holtig tartó rabságban sanyarog, csak csekély része annak, mit összefogdosott a nyervágyó madarász : 9 döglik el, míg egy megél. Valóban megfoghatlan az, hogy midőn valaki gyönyörködik kalitkájában csevegő madárkájának dalolásában, nem érzi, nem érti azt, hogy a kis kebelből a szabadság utáni vágy, vagy annak elvesztése letteti bú lebeg fel az ég azurja felé!

Volnék költő, hogy tolmácsolhatnám e dalokat! nem hiszem, hogy ne találkoznék érző kebel elég, a mely megértene. Hány kalitka nyilna meg ily szóra, hány rab nyerné vissza szabadságát!

Az a kérdés, merül fel most, melyek azon madarak, melyeket barátaink gyanánt kell tekintenünk, a melyekre védelmünk kiterjesztendő.

A ragadozók közül kevés az, a mit szövetségeseink közé számíthatunk, és fájdalom, nehéz azokat egykönnyen megismerni. Ezek: az ölyvek (butes) és a keselyűk. E madaraknak röpte sokkal lassabb, sokkal ügyetlenebb, minthogy gyors futásu, vagy gyors röptü állatok vadászásával élüket fenntarthatnák; kénytelenek megelégedni azzal, ha egeret, csuszómászót vagy rovar lephetrek meg. Ezek inkább hasznosak, mint károsak, és természetbuvárok azt állítják, hogy fogságban a csürhelékkal teljes békében szoktak élni. Valóban e madarakra nézve megkellene szüntetni a szokásos löbért.

A baglyok közül az apróbbak és középnagyságúak szorgalmas egér- és rovarvadászok, s ennél fogva különös figyelmet érdemelnek. Szerencsére annyira rejtve élnek, hogy csak kivételes esetben esnek a vadász áldozatául. Kártékonyak azonban: a nagy suholy (*Strix bubo*) és a hosszú farku csuvik (*Strix uralensis*) a melyek a vadban kárt okoznak; ezeknek pusztítására tehát a vadász fellehet jogosítva.

A gebicssek (*lanius*) ugyan rovartáplálékkal élnek, és fitogtatva szurja prédáját tövisre némelyikük, mindazáltal nem vetik meg a madárhúst sem, s ez oknál fogva inkább az ártalmas madarak közé számíthatók.

A legyészek (*musciapa*) tisztán rovarokkal táplálkoznak, s ennél fogva védelemre feltétlenül tarthatnak számot, a mi annál könnyebben kivihető, mert őket kalitkában nem szokás tartani.

A csacsogó korics (*coracias garrula*), selyem farku locska (*bombycillo garrula*), a rendes csontör vagy magtörő, (*nucifraga caryocatactes*) mint rovarpusz-

titók alárendelt értékkel birnak, és haszuukat kártékonyságuk egyensulyozza.

A mátyás (garrulus glandarius) sem igen tarthat számot védelemre, mert rovartáplálékhoz csak szorultságból nyul, sőt miután negédességből madárfészkek szétrongálására is ráadja magát, üldözésre is érdemes. Talán csak mint erdőertvényező érdemelhetné ki jóakaratumkat, de e munkát mi magunk jobban vagyunk képesek elvégezni. Vidám, tréfás magaviselete azonban sok jó barátot szerez neki.

A hollóneműek közül a havasokat lakók annyira távol állanak az ember üldöző keze elől, hogy ezeket félteni nincs okunk. A fekete holló pedig, daczára annak, hogy egyike a legveszélyesebb rablóknak, legkevésbé félhet üldözésünktől, tökéletesen ki fog rajtunk.

A szarka, e család tolvaj, annyi mindenféle kárt szokott okozni, hogy bizony igen kevés az, a mit védelmére felhozni lehetne. A csóka és a két varjufaj majdnem háziállataink közé számitható. Lakásaink körül látjuk napról-napra és a földmives nem is igen szokta üldözni őket; a midőn a vetésekre leszállanak csoportostól, bizonyára nem a szem felszedése, hanem a pajodok kedvéért teszik azt. Igaz, hogy a kukoriczában tesznek kárt néha, de mi az a töméntelen pajodhoz és cserebogárhoz képest, melyet elpusztítanak. Néha a szükség rákényszeríti őket ugyan, rablásra adni szegény fejüket, de erre nehéz, ügyetlen röptüknél fogva nem igen alkalmasak, és nem is viszik sokra benne. Ha netalán a baromfira rákapnak, egy pár lövés teljesen elriasztja őket.

A seregélyre nézve igen elágazók a vélemények. Északon házakat építenek neki, hogy fészkelésre csábítsák, délvidéken pedig a szőlőgazdák kelepczével kecsegtetik, és lövésekkel fogadják. Nem lehet tagadni, hogy cseresnye- és szőlőérés idején ő is részt követel a maga számára, miután véleménye szerint

elég rovart pusztított el annak megvédésére, ennél fogva méltányolni lehet a gyümölcsstenyészők haragját; de talán kiméletesebb módon is értékre lehetne adni az „enyém és tiéd“ közti különbséget.

A pataki rigóról (közönséges jegér, *alcedo ipsida*) azt beszéli a roszt világ, hogy a halikrának igen nagy barátja. Ha ez igaz, akkor valóban igen kártékony lehet, miután éppen a nemes halfajok által lakott hegységi patakok körében tanyázik. De éppen itt nem szokták őt üldözni. Valóban nehéz volna is erre ráhatározni az embernek magát, ha hallja zúzos decemberben vigan csicsergő dalát.

A többi rigó-faj minden hasznossága daczára kemény üldözésnek van alávetve, mert nem tekintve életmódját és az abból ránk háramló hasznot, husa és éneke miatt mindenki szabad prédának tekinti. Pedig valamennyi hatalmas rovarpusztító is, csak ősszel és télen át adja magát bogyótáplálékra. A húros- és borókarigó ugyan nyáron át északi vidékeken pusztítják a rovarokat és csak télen át keresnek fel bennünket, nekünk tehát közvetlen hasznot nem nyújtanak, s ennél fogva fogásuk menthető; de az egész emberiség nagy család, kölcsönösen kellene egymás javára közreműködnünk, és ha nem is mondanánk le teljesen inyenczkedésünkről, legalább mérsékelni kellene azt. Az éneklő rigó, ligeteinknek e kedves dalosa, a mely nálunk költ, él, és oly sok rovar pusztit el, bizonyára óvásunkra méltó, pedig miután télen át ő is rászorul a bogyókra, gyakran kerül a fennebbiekkal törbe.

A zenérek, milyenek a nádi, káka és lombzenérek: fülemüle, vörös és kék begy, vörösfark sat., valamennyi kedves, ártatlan madárka és elsőrendű rovarpusztító. Nem annyira husuk miatt, mint kalitkák számára ezrenként fogdossák e szegény állatkákat össze a madarászok; pedig alig sikerül egykét százalékot életben tartaniok. E pusztítás káros hatását meg-

sinlik erdeink, s a természetbarát szomorogva veszi észre apadásukat, nem hallván vidám csevegésüket erdön, mezőn visszahangzani.

Erdeink legapróbb madarai, az ökörszem, királyka ökörszem (*regulus croceophalus*), és tűzfejű ökörszem (*regulus ignicapillus*), és a közönséges csuk (*troglodytes punctatus*), a mely oly szorgosan kutat át minden ágat, minden repedést hernyótojások után, és télen át is nálunk marad, fájdalom igen ritka madár.

A kövi rigó (*saxicola oepanthe*), havasi csalógány (*accentor alpinus*), magányosan élő rovarfajok és rejtett életmódjuknál fogva üldözéseink elől meglehetősen biztosak.

A pipiskék (*anthus*) ugyan nem valami kiváló rovarászok, de mégis a hasznos madarak közé számíthatók, különben nincsenek is igen üldözésnek kitéve.

A pacsirták (*alauda*) ellenben, daczára annak, hogy legkedvesebb madaraink közé tartoznak, hogy igen jó rovarpusztítók, mégis részint husuk, részint énekük kedvéért üldöztetnek. Igaz ugyan, hogy szükségből szemet is esznek, de mi ez a számtalan rovarhoz képest, a mit elpusztítanak.

A billegények (*motacilla*) szorgalmas rovarászok, és különösen megérdemlik a védelmet.

A sármányok csak költés idején táplálkoznak rovarokkal, később azonban szemén élnek, minélfogva tehát fogdosásukat megengedni lehet.

A pintyek (*fringilla*) melyekhez tartoznak tengelicz, zöldike, csíz, veréb, kenderike, kivéven az erdei pintyet (*fringilla coelebs*) valamennyi szabad prédára bocsátható, mert hasznuk nincs arányban a kárral, melyet elkövetnek. Az utóbbit azonban, miután kivált költés idején számos rovarpusztít el és kertjeinkben fészkel, védelemre ajánljuk. Erdősé-

gekben kártékonyságukat mérsékeljük, ha a magot akkor vetjük el, ha költésre elszéledett.

A magtörő (vasorru pinty, *Loxia cocothraustes*), keresztcsőr, pirók, határozottan magevő madarak, s ez oknál fogva védelmezésüket nincs mivel indokolnunk.

A czinegék (parus) erdeink legvidorabb, legbohókásabb madarai, melyeknek pajzán, hőbörtös magaviselete a természetbarátot annyira gyönyörködteti; s a melyek erdeinkben, kertekben télen-nyáron a legnagyobb szorgalommal kutatnak fel minden zeget-zugot rovartojások után, tehát legállhatatosabb szövétségesünk és mégis a legnagyobb üldözésnek vannak kitéve, s nem is valamirevaló gyerkőcze az, a ki télen át egynehányat össze nem fogdos. Ezekre nézve igen óhajtható volna a védelem és a czinegefogó kalitkák elpusztítása minden okos gazdának elmulaszthatlan kötelessége.

A köz poncz (favágó, *sitta europaea*), közönséges fakusz (*certhia familiaris*), nyaktekeres (*Iynx torquilla*), banka (*upupa epops*), valamennyi kitünő féregpusztító, de szerencsére sajátos életmódjánál fogva, fogás elől meglehetősen biztosítva van. Kivévén a bankát és a nyaktekerest, valamennyi télen-nyáron dolgozik hasznunkra.

A harkályok, azon balhiedelemnél fogva, hogy a fát rontják, sokszoros üldözésnek vannak alávetve; pedig e szorgalmas munkások, csakis az oly fát faragják meg, a melyet rovarok furtak meg. Mi észre sem vesszük a titkos ellenséget, míg ők, finom hallásuk segítségével fellelik még legtitkosabb rejthelyükben is azokat. Kinek nem tűnt volna fel az, mint futkosnak a fatörzseken fel és alá, megkopogtatván azt mindenfelé; s ha a hang tompa, mint kezdenek hozzá mindjárt a munkához.

A kakuk általában igen rossz hirben áll; rossz néven veszi neki ország-világ az anyaszeretet hiányát, s hogy ennek következtében számos madárfiu pusztul el miatta. És mégis,

daczára mindennek, ő kegyelme a leginkább oltalmazandó madarak közé tartozik, mert egyedül ő fal fel szőrös hernyókat, milyenek az özöndék és gyürüs pohók sat. Kár, hogy oly türelmetlen és közelében saját fajából társat meg nem szenved.

A gyönyörű zöldeskék zománczban pompázó jégmadár ritka voltánál fogva, ha kárt is tesz a halikrában, az nem oly tetemes, hogy azért üldözni kellene.

A fecskék melyekhez számítható még a lappantyú (*caprimulgus europaeus*) is, daczára annak, hogy méhpusztítás gyanujában állanak, majdnem háziállatjaink közé számíttatnak, úgy hogy védelmüket ugyszólván ajánlani is felesleges.

A galambok, tyukfélék, gázlók és vízi madarak, daczára annak, hogy számos kitünő rovarpusztító van közöttük, rendes vadászat tárgyát képezik. Az észszerű vadász ugyanis lehetőleg kimélni fogja őket.

A határőrvidéki erdei szolgalmak megváltása.

Törvény 1871. junius hó 8-áról,

a határőrvidéki lakosok által a katonai végvidéken fekvő állami erdőkben gyakorolt faizási, legeltetési és más mellékhasználati jogoknak megváltására vonatkozó határozmányokról.

1. §. Ezen törvény határozatai alá esnek az 1860. évi február hó 3-iki erdőtörvény által a községek és a végvidéki családok részére biztosított faizási, legeltetési, makkoltatási és a katonai végvidéken fekvő államerdőkben eddig gyakorlatban volt bármi néven nevezendő egyéb haszonélvezeti jogok.

2. §. Ezen jogok megváltás utján, és oly módon szüntettetnek meg, hogy az államerdőségek azon öszleteinek fele, a melyekben a végvidéki községek eddig az említett jogokkal